

ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Плотян С.М.

учитель зарубіжної літератури,

Криворізька загальноосвітня школа I-III ступенів № 114

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКА В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Першочерговою проблемою розвитку суспільства є гармонізація взаємовідносин з кожною окремо взятою особистістю, тобто її соціалізація. Соціалізація – це процес адаптації до суспільства. До цього людина прагне в ході свого особистісного та суспільного розвитку, в процесі якого формуються інтелектуальні, соціальні і фізичні навички і вміння, необхідні для успішного виконання своїх соціальних ролей. Особливо актуальним завданням для суспільства є соціалізація підростаючого покоління. Адже саме в підлітковому періоді закладаються основні структури особистості, якісні характеристики якої в істотній мірі залежать від навколишнього середовища.

У шкільному віці основними агентами соціалізації дітей є батьки, вчителі, однолітки, засоби масової інформації і, звичайно, книги, а школа є тим базовим інститутом, який забезпечує повноцінне залучення підлітків до читання художньої літератури. Тому автор даної статті має за мету показати важливу роль літератури у соціалізації підлітків, бо сам процес читання книг є одним із способів передачі і засвоєння знань та духовних цінностей, накопичених людством, засіб освіти і виховання особистості, важливий фактор її соціалізації.

Ще в 1878 році редакцією «Дитячого читання» були сформульовані основні завдання виховання за допомогою художніх творів: пробуджувати в дітях любов до добра, до шляхетних, безкорисливих вчинків, до природи, науки і мистецтва, навчити дітей поважати чесну працю, талант, культивувати в дітях свідому солідарність кожної окремої

людини з батьківщиною, людством і бажання бути їм корисним, дати дітям моральну підтримку в житті.

Але плине час. Змінюються пріоритети. У сучасному суспільстві виникла потреба сформувати нове покоління громадян України з високою культурою та світоглядом. «Стратегічно важливим у викладанні зарубіжної літератури в 2017–2018 навчальному році є компетентнісний підхід, що покликаний забезпечити соціалізацію учнів та їхню інтеграцію в сучасне суспільство, сформувати в них стійкі моральні принципи й світоглядні орієнтири, виховати особистість із національною свідомістю, громадянськими якостями й критичним мисленням, здатного до творчого вирішення життєвих задач, саморозвитку та самонавчання в умовах глобальних змін та викликів», – так у Програмі із світової літератури для загальноосвітніх навчальних закладів сформульована мета викладання зарубіжної літератури у сучасній школі.

Цікаво розглянути соціально-психологічні механізми соціалізації дитини за допомогою читання. Наслідування (імітація) – дотримання якогось прикладу, взірця як один із шляхів довільного або мимовільного засвоєння людиною соціального досвіду. У дитячому віці поява кумира – досить поширене явище. Дитина намагається копіювати поведінку героїв-персонажів творів. Ідентифікація – процес неусвідомлюваного ототожнення людиною себе з іншою людиною, групою, зразком. Діти у відповідності до вікових та індивідуальних особливостей схильні ідентифікувати себе з тими або іншими героями, сприймаючи при цьому властиві їм взірці поведінки, стиль життя. Рефлексія – це внутрішній діалог, в якому дитина робить спроби розглянути, оцінити або відкинути ті чи інші цінності, норми, зразки поведінки, описані на сторінках книг. Рефлексія може являти собою внутрішній діалог кількох видів: між різними Я людини або, наприклад, з реальними або вигаданими особами (героями книг). З допомогою рефлексії дитина може формуватися й змінюватися внаслідок усвідомлення і переживання нею тієї реальності, в якій вона живе, свого місця в цій реальності і себе самого, що характерно для підліткового віку (від 10 до 15 років).

Як бачимо, література – найпотужніший соціалізуючий засіб, за допомогою якого можна не тільки сформувати в підлітка особистісні

компетенції, але і закласти такі базові цінності, які згодом стануть благодатним підґрунтям для розвитку підлітка як особистості і громадянина.

Особливе місце в літературній освіті школярів і формуванні духовно-моральної особистості займає зарубіжна література, бо являє собою художнє відображення різних концепцій і ціннісних орієнтацій світу і людини. При вивченні твору читач ставиться в ситуацію порівняння, оцінки, виявлення загального і відмінного. Наприклад, вивчення творів Вільяма Шекспіра допомагає сформувати у підлітків гуманізм, вміння нести відповідальність за свої вчинки, правдолюбство. Читання творів Оноре де Бальзака може допомогти сформувати у старшокласників парадигму цінностей, засновану на протиставленні істинних і хибних цінностей. Так, наприклад, через призму антицінностей, зображених у деяких творах «Людської комедії», вони зможуть розглянути і засвоїти справжні цінності, які в майбутньому, можливо, формуватимуть їх світогляд.

Чи залежить доля дитини від життєвих обставин? Відповідь на це запитання підлітки зможуть знайти, прочитавши роман Чарльза Діккенса «Пригоди Олівера Твіста». І ця відповідь виважена і стримана: все залежить від самої людини, від осіб, які її оточують. У своєму романі письменник розповідає про непросту долю сироти Олівера Твіста, який після смерті матері опинився сам на сам з жорстокою дійсністю суспільства середини XIX століття, коли процвітали лицемірство, дитяча злочинність і зневага до знедолених. Але стійкість характеру та віра у добро допомогли хлопчику за будь-яких обставин залишитися людиною.

Герой роману Д. Дефо «Пригоди Робінзона Крузо», не зважаючи на вимушену ізоляцію від суспільства, залишився особистістю. Він застосував ті якості, навички і вміння, які придбав в рамках соціалізації і підпорядкував собі природу на своєму острові. Саме він – працівник, трудівник, особистість.

Історія дев'ятирічного Деві, героя повісті Дж.Олдріджа «Останній дюйм», – це історія про важкі взаємини батька і сина, про становлення особистості, про подолання страху заради життя, заради любові до своїх близьких і навколишнього світу. Як бачимо, письменник присвятив свій

твір цінним людським якостям – мужності, сміливості і внутрішній силі, яка штовхає людей вперед.

Гарна книга в будь-яку епоху була покликана пробуджувати «почуття добрі» в читачів, змушувала думати, аналізувати, вчила любові та небайдужості до свого ближнього. Роман американської письменниці Харпер Лі «Убити пересмішника» – саме з таких. Історія невинно засудженого негра Тома Робінсона сприяє дорослішанню дітей, які вперше стикаються з несправедливістю. В їх душах пробуджується бажання протистояти існуючому злу, бо у свідомості дитини вчинити несправедливо – все одно що убити пересмішника, маленьку беззахисну пташку, яка нікому не заповдіяла зла.

Треба зазначити, що підлітки потребують книжок про своїх сучасників, які допоможуть їм пізнати оточуючий світ, навчать їх адаптуватися до проблем сучасного життя. Але не можна обійти той факт, що в сучасній дитячій та юнацькій літературі відбулася зміна базових персонажів. Якщо раніше це були герої-типажі, функції, то в останній час на літературну арену вийшли герої-особистості, вчинки яких часто несподівані та непередбачувані. Тому сучасним дітям набагато важче зорієнтуватися у виборі ідеалу та моделі поведінки. Дійсно, на відміну від справжньої літератури, яка сприяє тому, щоб читачі мислили і знаходили сенс існування, пізнавали життя, сьогодні прилавки заповнила література, яка пропонує героя простого, не обтяженого терзаннями в пошуках себе, сенсу свого існування. Виживай, живи, насолоджуйся життям вже сьогодні – таке його гасло. Так, коли з'являються подібні книжки, як керівництво до дії, чекай біди. І тут на допомогу підлітку приходять вчитель, якому належить неабияка роль у процесі його соціалізації на уроках зарубіжної літератури і який має направити пізнавальні інтереси учнів, зорієнтувати їх у розмаїтті книжкових пропозицій, скоригувати читацькі смаки та уподобання, звернути увагу на головне. Сформувати соціальні компетенції учнів у роботі з художніми творами на уроках зарубіжної літератури йому допоможуть такі форми роботи, які повертають учня до його власного життєвого досвіду, наприклад: написання листа літературному герою; колективне обговорення різних точок зору на прочитане; написання

творів «Мої враження від прочитаного твору» та «Які життєві уроки я виніс з прочитаного твору»; вправа «Як ти уявляєш подальшу долю героя»; вправа «Запропонуй свій варіант закінчення твору»; вправа «Доповни сюжет»; вправа «Уяви, що ти...».

Також треба враховувати і те, що в останні роки користування Інтернетом стало не тільки конкурентом читанню, а й новим способом соціалізації. За допомогою глобальної мережі підлітки можуть отримувати таку інформацію, вирішувати такі проблеми, що Інтернет-соціалізація явно витісняє багато інших варіантів соціалізації.

Список використаних джерел:

1. Світова література. 5-9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013, с. 2.
2. Царенко Л., Козаченко В. Вплив художньої літератури на формування життєвого сценарію підлітка. Психолог. – Шкільний світ, липень 25-27 (265-267) 2007, с. 13-14.
3. Мудрик А.В. Социализация человека. – М.: Академия, 2006, с. 47.